

ئابووری عیراق 2015 بۆ 2025؛ چۆن خەرجی عیراق لە 2.8 تریلیۆن دینارەو بوو 9.1 تریلیۆن دینار لە مانگیک دا ؟

29-01-2026

نووسەرەکان

مەحمود بابان

کورتە : ژمارەکانی وەزارەتی دارایی عیراق روانگەی حکومەت بۆ چوینی بەرپەرەبەردن ئابووری ئەم وڵاتە دەخەنەرۆ کە یەکێک لە تاییبەتمەندیەکانی زیادبوونی خێرای خەرجیەکانە. ئەم راپۆرتە بەشی یەکەمی زنجیرەپەکی سێ بەشییە لەسەر ئابووری عیراق کە بەپشتبەستن بەداشبۆردی ناوەندی لیکۆلینەوێ رووداو بۆ داھات و خەرجی مانگانە بۆ گشت دامەزرێوان (2015 _ 2025) ئامادەکراوە. لەم بەشە دا بەدوای وەڵامی دوو پرسپاری سەرەکییەو دەبین، یەکەمیان: چۆن خەرجی عیراق زیادیکردوو و ئایا ئەو زیادکردنە بەردەوام دەبێت یان نا؟ دووهمیشیان ئەوێ کە ئایا ئەم ئابوورییە لە 2026 دا بەردەوام دەبێت یان نا ؟

ژمارەكانى وەزارەتى دارايى عىراق روانگەى حكومت بۇ چوڭىيەتى بەرپوۋەردى ئابوورى ئەم وئاتە دەخەنەررۇ كە يەككە لە تايەتمەندىيەكانى زيادبوونى خىراى خەرجىيەكانە. ئەم راپۇرتە بەشى يەكەمى زنجىرەيەكى سى بەشپىيە لەسەر ئابوورى عىراق كە بەپشتەستىن بەداشپۇردى ناوەندى لىكۇلىنەوۋى رووداو بۇ داھات و خەرجى مانگانە بۇ گىشت دامەزراوەكان (2015 - 2025) ئامادەكراوۋە. لەم بەشە دا بەدوای وەللامى دوو پرسىارى سەرەككىيەوۋە دەيىن، يەكەميان: چۆن خەرجى عىراق زيادىكردوۋە و ئايا ئەو زيادكردنە بەردەوام دەيىت يان نا؟ دووهميشيان ئەوۋەيە كە ئايا ئەم ئابوورىيە لە 2026 دا بەردەوام دەيىت يان نا ؟

ئەنجومەنى بالاي دارايى عىراق زياتر لە چوار كۆبوونەوۋەى يەك لەدوای يەكى كىردوۋە بە پىراوۋە بۇ كەمكىردنەوۋەى خەرجىيەكان و زيادكردنى داھات، بەلام ئەوۋەى راستىيە و لەژمارەكانەوۋە تىيىنى دەكرىت سالى بە سال خەرجى زياد دەكات و سەرچاۋەى سەرەكى داھاتىش نەوت و نرەكەيەتى.

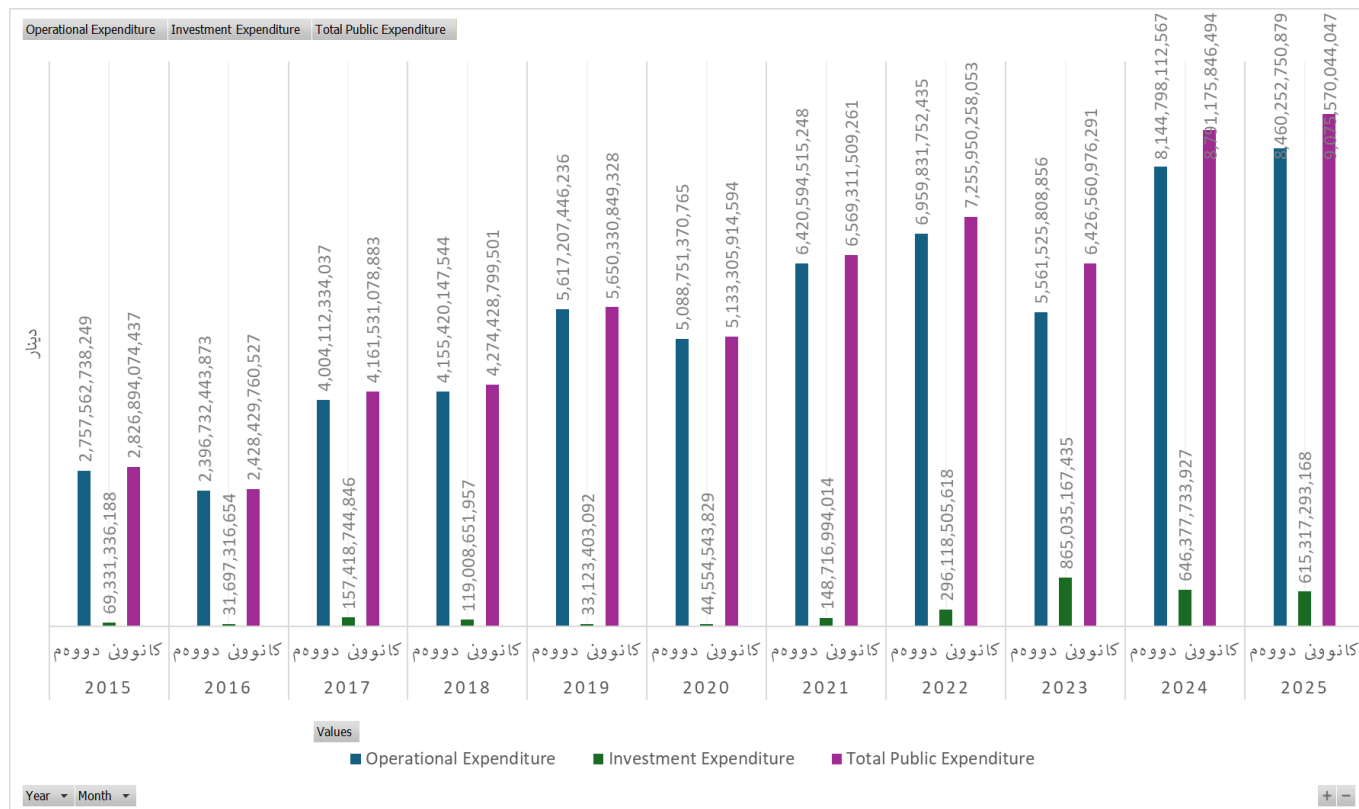
بەپىي داتاكانى وەزارەتى دارايى عىراق لە 2015 دا كۆى خەرجىيەكانى عىراق لە يەكەم مانگى سەرەتاي سالى و لەكانوونى دووهمى 2015 دا تەنبا 2.8 تريليۇن دىنار بوو، لەھەمان مانگى سالى 2020دا بەرزىوۋەتەوۋە بۇ 5.1 تريليۇن دىنار و لە يەكەم مانگى 2025يشدا كەيشتوۋەتە سەرۋو 9 تريليۇن دىنار، واتە لەو ماوۋەيدا خەرجىيەكان بەرژىۋەى سەرۋو 200% زيادىانكردوۋە، كەھەموۋشى بۇ بەكارخستىن بوو. بۇ يەكەم مانگى 2026يش بە سى سىنارىيۇ جياواز پىشپىنى كۆى خەرجىيەكان لەسەر بىنەماى داتاكانى سالىنى رابردوۋ دەخەنەررۇ.

نابىت ئەوۋەش پىشنگوۋى بخەين كە لە كۆتايەكانى سالى رابردوۋ جياوازي خەرجى و داھات كەيشتە ئاستىك كە حكومت دامەززاندىن، پلەبەرزكردنەوۋە و لىپىرىنى بۇ پلەبالاكان لە عىراق راگرت. لە ھەمان كاتدا بە گوتەى سەرۋكۆۋەزىرانى عىراق، خەرجى موۋچەخۇرانى پلەبالا لە بەرپوۋەبەرى گىشتىيەوۋە تاوۋەكو سى سەرۋكۆۋەتەيەكە لە عىراق، مانگانە 500 مىليارد دىنار يان 384 مىليۇن دۆلارە. لەكاتىكدا ئەوۋەى لە ھەلگىشانى ژمارەى خەرجىيەكان و پەيوەستبوونى ژمارەى داھاتەكان بە نەوتەوۋە دەپىزىت، بە رىكارى پلەبەرزەنەكردنەوۋە و كەمكىردنەوۋەى موۋچەى پلەبالاكان و دانەمەززاندىن ناتوانرىت دەردەكە چارەسەر بىكات، بەلكو ۋەك كورد دەلى لەوانەيە تەنبا پىنەى بىكات؛ چۈنكە سەرچاۋەى زيادبوونەكە گىشتىگرە و بۇ بەكارخستىن بوو و ئابوورى وئاتەكەى لەسەر بەندە.

سەرچاۋەى زيادبوونى خەرجىيەكان لە ژمارەكانى كانوونى دووهمى 2015، 2020 و 2025 دا

زيادبوونى خەرجىيەكان، گەورەبوونى حكومرانى، فرەچەشكىردنى دامەزراوەكان و دابەشكىردنى پارەى بەدەستەتوۋى نەوت، واىكردوۋە بۇ مانگىك لە 2010دا خەرجىيەكانى بەكارخستىن لە 2.70 تريليۇن دىنارەوۋە، بىكاتە 5 تريليۇن دىنار لە 2020دا و بەرزىتەوۋە بۇ 8.41 تريليۇن دىنار لە 2020دا. بە ھەمان شىۋەى كۆى سالىكە بەشپوۋەيەكە لە 18.5 تريليۇن دىنارەوۋە، بۇ 71 تريليۇن دىنار و تاوۋەكو نىكەى 140 تريليۇن دىنار يەك بەدوای يەك بىروات، واتە لەو ماوۋەيدا كۆى خەرجىيەكانى سالىك لە عىراق سەرۋو 177% زيادى كىردوۋە.

گرافىك 1: كۆى گىشتى خەرجىيەكان، خەرجى وەبەرھىنان و خەرجى بەكارخستىن لەكانوونى دووهمى 2015 تاوۋەكو 2025

راستىيەكى دىكەش كە جىگەى سەرنجە لە ژمارە داراييەكانى عىراقەۋە، جياۋازى ھەم لە زىادبوۋنى خەرجى و ھەم لە كەمبوۋنى خەرجىش دەبىنرېت. لە ھەموۋىشى سەرنجراكىشتىر، تواناي كەمكردنەۋەى خەرجى بەكارخستىنە تەنانت تاۋەكو خەرجى ھەرمانبەرانىش.

ھەرۋەھا دەتوانىن بلىين ئەم ھەموو زىادكردنەش بۇ ۋەبەرھىنان، بنىاتنان و پەرەپىدانى كەرتەكانى كشتوكال، پىشەسازى و گەشتوگوزارى نەبوۋە، بەلكو بۇ سى جۆرە موۋچەى ھەرمانبەران، پاداشت، ھاۋكارى و خەرجى دىكە لەگەل خانەنشىنى و چاۋدىرى كۆمەلەيەتى بۇ زۆربەى دامەزراۋەكان بوۋە لە عىراق بەبى بەشدارى ھەرىمى كوردستان لەم زىادبوۋنەدا.

ھەرۋەھا، لە روۋى سەرچاۋەى زىادبوۋنەكەۋە، ئەۋەى لە ماۋەى مانگەكانى ۲۰۱۵ بۇ ۲۰۲۵ لە كۆى خەرجىيەكانى بەكارخستىن و ۋەبەرھىنان دەرەكەۋىت، گەۋرەتەرىن زىادبوۋنى خەرجى بۇ ۋەزىرەتى كارەبايە كە بە رىژەى ۱۵.۲۸۹٪ زىادى كردوۋە. بە دوايدا ۋەزىرەتى كار و كاروبارى كۆمەلەيەتى كە بە رىژەى ۵.۳۸۴٪ زىادى كردوۋە، ئىنجا ۋەزىرەتى پىشەسازى و كانزاكان بە رىژەى ۱.۹۶۰٪. لە ھەموۋىشيان سەرنجراكىشتىر زىادبوۋنى خەرجى ئەنجومەنى ۋەزىرەتە بە رىژەى ۶.۳۵٪، كە لە يەكەم مانگى ۲۰۱۵دا خەرجىيەكانى ئەنجومەنى ۋەزىران ۹۰.۲ مىليار دىنار بوۋە، بەلام دواى دەيەيەك و لە يەكەم مانگى ۲۰۲۵دا دەگاتە سەروو ۱۶۱ مىليار دىنار.

شىتكى دىكەش نابىت تەنبا رىژەى زىادبوۋنەكە لەبەرچاۋ بگرىت، بەلكو برى زىادبوۋنەكەش ياخود فرەچەشنىكردنى سەرچاۋەكانى خەرجى؛ بۇ نموۋە لە ۲۰۱۵دا ژمارەى دامەزراۋەكان كە خەرجى بەكارخستىن و ۋەبەرھىنانيان بۇ كراۋە لە عىراق ۳۲ دامەزراۋە بوۋە، بەلام لە ۲۰۲۰دا سەرەراى ھەلۋەشانەۋە و تىكەلكردى چەند ۋەزىرەتەك ژمارەكە دەگاتە ۴۴ دامەزراۋە و شوين، ۋە لە ۲۰۲۵دا زىاد دەبىت بۇ ۴۷ دامەزراۋە. جگە لە دامەزراۋەنى دەستەى نوئ، ھۆكارى سەرەكى زىادبوۋنى خەرجىيەكان لەعيراقدا پارىزگاكانە بەبى ھەرىمى كوردستان و كەركوك. ئەم كەمبوۋن، تىكەلكردىن و زىادبوۋنە لە كابىنەيەكەۋە بۇ كابىنەيەكى دىكە بەشۋەيەك روودەدات كە ھىندەى دىكە ژمارەكان و خەرجىيەكان ئالۋىزىر دەكات. بۇنموۋنە؛ لە ۲۰۱۵دا ۋەزىرەتى شارەۋانى و ئاۋەدانكردنەۋە جياۋاز بوۋە، بەلام لە ۲۰۲۵ تىكەلكرۋە. لە سالى ۲۰۱۵دا ۋەزىرەتى مافى مروڤ و ۋەزىرەتى گەشتوگوزار و شوينەۋار ھەبوۋە، بەلام لە ۲۰۲۵دا نەماۋن. لە بەرامبەردا لە سالى ۲۰۲۵دا دەستەكانى ۋەك دەستەى گشتى چاۋدىرى داھاتى فېدرالى و دەستەى پىشەسازى سەربازى زىادىكردوۋە، كە ئەمانەش واتە خەرجى بەكارخستىن بوۋە تاۋەكو ۋەبەرھىنان. بۇ نموۋە؛ دەستەى پىشەسازى سەربازى خەرجى بەكارخستىن مانگانەى ۱۲.۴۸ مىليار دىنار بوۋە، كە ۱۲.۳ مىليار بۇ بەكارخستىن بوۋە و لەئاۋ ئەۋبەر خەرجىيە بەكارخستىن نىزىكەى سەروو ۱۲ مىليار بۇ پاداشت، ھاۋكارى و خەرجى دىكە بوۋە و تەنبا ۱۶۱ مىليۇن بۇ ۋەبەرھىنان بوۋە لە مانگى يەكەمى ۲۰۲۵دا.

خالىكى دىكەى زۆر گرنگ لە زىادبوۋنى خەرجى سالىنەى ھەندىك دامەزراۋەيە كە ھىندە گۇرانكارى تىدا روۋىنەداۋە، بگرە بەپى چاكسازىيەكانى ئەو ماۋەيە، دەبوۋ خەرجىيەكانى كەمى بىكرىدە نەك زىاد بىكرىدە، چۈنكە باس لە كەمكردنەۋەى پاداشت و نەسرىيە و پاسەۋان دەكرىت. ديارتەرىن نموۋنەش پەرلەمانى عىراقە كە لە مانگى يەكەمى ۲۰۱۵دا كۆى خەرجىيەكانى ۳۶.۹ مىليار دىنار بوۋە، بەلام لە ۲۰۲۵دا كۆى خەرجىيەكانى گەشتوۋەتە ۴۵.۳ مىليار دىنار، واتە زىادبوۋنى خەرجى بەكارخستىن پەرلەمان بە برى ۱۰ مىليار دىنار بۇ يەك مانگ و بۇ سالىك ۱۲۰ مىليار دىنار زىاد بوۋە تەنانت ئەگەر لەۋە زۆرتىش نەبىت.

ئەۋەى چاۋەپۋان دەكرا دەبوۋ كشتوكال پەرەى پى بدرىت و خەمەتگوزارىيە بىنەپەتتىيەكانى ۋەك رىگاۋبەنەكان، ئاۋى خواردەنەۋە و پىرۋەكانى ژىرخانى ئاۋەپۇ دابىن بىكرىت، بەلام بەپىچەۋانەۋە لەۋ ماۋەيەدا خەرجى ۋەزىرەتى كشتوكال، شارەۋانى و ئاۋەدانكردنەۋە بە رىژەى جياۋاز كەمىانكردوۋە؛ بۇ نموۋنە خەرجىيەكانى ۋەزىرەتى كشتوكال بە رىژەى ۲۵٪ و شارەۋانىيەكان بە رىژەى ۳.۸٪- كەمىان كردوۋە. ھەرۋەھا، لاۋازى و بچوۋكردنەۋەى خەرجى ھەندىك لە دامەزراۋەكانىش دەبىنرېت، بۇ نموۋنە خەرجىيەكانى سەرۋاكيەتى كۆمار لە عىراق لە ماۋەى ۲۰۱۵ بۇ ۲۰۲۵دا بە رىژەى ۱۴٪- كەمىكردوۋە. واتە لە مانگى يەكەمى ۲۰۱۵دا كۆى خەرجىيەكانى ئەم دامەزراۋەيە ۳.۹ مىليار دىنار بوۋە، بەلام لە ۲۰۲۵دا بۇ ۳.۳ مىليار دىناردابەزىۋە.

ئەۋەشى لەۋ ماۋەيەدا سەبارەت بە خەرجىيەكانى ھەرىمى كوردستان دەبىنرېت، لە بنى گرافىكەكەۋە دىت، ئەۋىش بەھۋى ئەۋەى خەرجىيەكانى سەرف بوۋە بان نىزىكەى ۱ تىرلىۋىن دىنار بوۋە كە تەنبا بۇ موۋچە بوۋە.

گرافىك 2: جياۋازى خەرجىيەكانى دامەزراۋەكان، سى سەرۋاكيەتى و ۋەزىرەتەكان لە عىراق 2015-2020-2025 لەكانوۋنى دوۋەمى سالى دا.

کام لهم سئ سناریۆیانهی له گرافیکهکهدا ئاماژهی بۆ کراوه بهدی دئیت؟ ئهمه پهیوهسته به نرخى نهوت و داهاتهوه؛ سهرهپای ئهوهی له مانگهکانی کۆتایی سالی رابردوو دهردهکهوئیت که بژاردهی کهمکردنهوه له ئارادایه، چونکه زیادکردنی داهاات (چ به بپری بهرهمههئیان یان ههئاردهکردن، یاخود بهرزکردنهوهی نرخهکهی بیئت) له دهستی عیراقدا نییه تاوهکو بهرهو سناریۆی دووهم و سییهم پروات.

گرافیک 3: کۆی گشتی خهرجیهکانی مانگی کانوونی دووهمی 2015 بۆ 2025 له گهڵ سئ سناریۆی 2026 تا 2029

